

ปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559¹

ณัชพล มุสโกภาส²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ในการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดทางอาญาของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งถูกกล่าวหาว่าทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยที่ศาลจะเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงเป็นหลักและทำหน้าที่ในเชิงรุกในการสืบพยานด้วยตนเองตลอดถึงแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ มาศาล ซึ่งจะต่างจากวิธีการพิจารณาคดีระบบกล่าวหาในความผิดอาญาทั่วไปของศาลยุติธรรมที่ศาลจะวางตนเป็นกลางและปล่อยให้คู่ความแต่ละฝ่ายพิสูจน์ข้อเท็จจริงกัน ดังนั้นเมื่อตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ได้กำหนดให้นำระบบการไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี จึงได้กำหนดให้ ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง ประกอบกับได้กำหนดเรื่องการอ้างพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ ตามที่ศาลเห็นสมควรหรือศาลอนุญาต และได้กำหนดขั้นตอนในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการโต้แย้งพยานหลักฐาน ซึ่งต้องมีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง หากไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ อีกการการสืบพยานบุคคล เมื่อศาลได้ถามพยานบุคคลนั้นเสร็จฝ่ายจำเลยอาจจะถามเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงนั้นได้ก็ต่อเมื่อศาลได้อนุญาตให้ถาม ซึ่งเป็นเรื่องขั้นตอนในการพิจารณาคดีระบบไต่สวนของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ที่ได้วางหลักกฎหมายไว้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ เรืองยศ แสนภักดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จุฑามาศ นิสารัตน์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (วิทยาเขตบางนา)

โดยเมื่อได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 พบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก คือปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 15³ วรรคสอง ที่กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาล เพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณา และรวมไว้ในสำนวน” และมาตรา 22⁴ ที่กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

การที่กฎหมายได้กำหนดให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์หรือผู้กล่าวหา มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า อันเปรียบเสมือนหนึ่งว่าศาลได้รับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวและยึดถือพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ ที่มีการยืนยันข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติการณ์ในการกระทำความผิดของจำเลยตามที่โจทก์ได้เสนอต่อศาลไปก่อนแล้ว ทั้งที่ยังมิได้มีการพิจารณาข้อเท็จจริงจากพยานเหล่านั้นก่อน และหากกรณีจำเลยหลงลืมโดยมิได้โต้แย้งในประเด็นข้อเท็จจริงต่างๆ ในสำนวนการไต่สวนหรือสำนวนการสอบสวนของโจทก์ประเด็นหนึ่งประเด็นใดไว้ หรือหากกรณีมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้งตามมาตรา 21 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดให้ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นของโจทก์โดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ อันอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการเสียเปรียบในเชิงคดีกับจำเลย ตลอดจนความเชื่อมั่นต่อกระบวนการทางยุติธรรมได้อีกทั้งยังขัดต่อหลักความบริสุทธิ์ของจำเลยตามรัฐธรรมนูญอีกด้วย และอันอาจจะเกิดปัญหาการยึดถือหรือยึดโยงสำนวนของโจทก์มาเป็นหลักในการพิสูจน์ความจริงหรือการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ซึ่งตาม

³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ,มาตรา 15.

⁴ เรื่องเดียวกัน,มาตรา 22.

แนวคิดระบบไต่สวนในแง่มุมกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน เห็นว่าการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนนั้น มุ่งเน้นไปที่การค้นหาคำความจริง มิใช่เพื่อค้นหาคำผิด⁵

ประการที่สอง คือ ปัญหาการกำหนดระยะเวลาในการตรวจและโต้แย้งพยานหลักฐาน ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 20⁶ วรรคสอง ที่กำหนดไว้ว่า “การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน พร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว” มาตรา 20 วรรคสี่ ที่กำหนดไว้ว่า “ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาล พร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด” และมาตรา 21⁷ วรรคหนึ่ง ที่กำหนดไว้ว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น อันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง”

เป็นปัญหาเกี่ยวกับกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายที่ได้กำหนดให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีขั้นตอน รายละเอียดเป็นจำนวนมาก ทั้งทำให้การแบเบาะละเอียด ระบุพยาน แถลงเหตุผลความจำเป็นในอ้างพยานหรือชี้ช่องพยาน การนำส่งพยานที่อยู่ในความครอบครองของตนเองและบุคคลภายนอก การโต้แย้งพยานโจทก์ เป็นต้น ที่จำเลยจะต้องจัดทำเสนอต่อศาลภายใต้กำหนดระยะเวลาที่รวดเร็ว ซึ่ง โดยหลักการพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัตินี้ตามมาตรา 6 เมื่อได้กำหนดให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว หลักปฏิบัติทั่วไปหรือโดยดุลพินิจศาลส่วนใหญ่ก็จะกำหนดระยะเวลาให้จำเลยดำเนินการดังกล่าวเพื่อความรวดเร็วภายใน 15 วัน นับแต่วันนัดพิจารณาคดีครั้งแรก และด้วยภายใต้การพิจารณาแบบระบบ ไต่สวนจึงมีขั้นตอนการที่ยุ่งยากและซับซ้อนตามระบบไต่สวนที่พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดไว้ และด้วยคดีดังกล่าวมีพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ เป็นจำนวนมาก ซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐและมีเอกสารตามลำดับราชการที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งจำเลยจะต้องดำเนินการดังกล่าวอย่างเร่งรีบ จึงทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ดังกล่าวเองก็มีได้บัญญัติหรือวางกฎหมาย

⁵ ญัฐชานนท์ บุญมา, ปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาความอาญาทั่วไป, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี2565 ,หน้า15.

⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559,มาตรา20.

⁷ เรื่องเดียวกัน,มาตรา21.

เรื่องกรอบกำหนดระยะเวลาในเรื่องดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง จึงก่อให้เกิดปัญหาการเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่อย่างเป็นธรรม ซึ่งบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและมีได้รับระยะเวลาและความสะดวกเพียงพอต่อการต่อสู้คดีตามหลักการฟังความทุกฝ่าย⁸

ประการที่สาม คือ ปัญหาความไม่เป็นธรรมกับจำเลย กับการพิจารณาคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดไว้ว่า “คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้” มาตรา 22 ที่กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร” และมาตรา 25⁹ ที่กำหนดไว้ว่า “ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยานแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม”

เมื่อการพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้กำหนดให้ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี โดยให้ศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งต่างจากระบบกล่าวหาที่ให้คู่ความแต่ละฝ่ายเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาพิสูจน์สนับสนุนฝ่ายตนเพื่อเสนอต่อศาลในการพิจารณา โดยที่ศาลจะทำหน้าที่วางตนเป็นกลาง แต่เมื่อการพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยให้ศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง และศาลจะเป็นผู้ทำการไต่สวนถามข้อเท็จจริงต่อพยานด้วยตนเอง ศาลจึงมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจจะอนุญาตให้ไม่อนุญาตให้คู่ความอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น ก็ได้ตามที่เห็นสมควร อีกทั้งตามมาตรา 22 โดยให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริง ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง จึงอาจเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่ความในการพิจารณาคดี ประกอบกับในการสืบพยานบุคคล ศาลจะเป็นผู้สืบพยานหรือทำการไต่สวนถามข้อเท็จจริงต่อพยานด้วยตนเอง แล้วจึงจะอนุญาตให้คู่ความแต่ละฝ่ายถามพยานเพิ่มเติมได้ ซึ่งเป็นหลักในการขออนุญาตศาลถามและไม่สามารถถามได้เลยหากศาลไม่อนุญาต

⁸ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม, <https://www.cilvektiesibugids.lv/en/rights/right-to-a-fair-trial>, สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2567

⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559, มาตรา 25.

ซึ่งอันอาจก่อให้เกิดการจำกัดสิทธิของกลุ่มความในพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนของฝ่ายตน อันอาจก่อให้เกิดปัญหาความเท่าเทียมของกลุ่มความ และอันอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

ประการสุดท้าย คือ ปัญหาการยึดถือสำนวนพนักงานอัยการเป็นหลัก ภาระการพิสูจน์ตกอยู่ที่จำเลยซึ่งไม่มีความสามารถในการแสวงหาข้อเท็จจริง ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 6¹⁰ วรรคหนึ่ง ที่กำหนดไว้ว่า “วิธีพิจารณาอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้” และมาตรา 22 ที่กำหนดไว้ว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

ซึ่งด้วยวิธีพิจารณาอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ได้กำหนดให้นำระบบการไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับด้วยตามมาตรา 6 ซึ่งโดยหลักการของระบบไต่สวนแล้วนั้น ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบความบริสุทธิ์ของตนเพื่อหักล้างข้อกล่าวหาอันซึ่งต่างจากระบบกล่าวหาซึ่งใช้บังคับอยู่ในคดีอาญาทั่วไปของศาลยุติธรรมในปัจจุบัน โดยมีหลักการให้ผู้ใดกล่าวอ้างหรือกล่าวหาย่อมมีภาระการพิสูจน์หรือมีหน้าที่นำสืบการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามที่กล่าวหาจริงอันปราศจากข้อสงสัยจนเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยผู้นั้นได้กระทำความผิดดังกล่าวจริง ศาลจึงจะพิจารณาลงโทษความผิดทางอาญาดังกล่าวได้ แต่เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มิได้บัญญัติหรือกำหนดเรื่องภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของกลุ่มความในคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบไว้เป็นการโดยชัดแจ้ง แต่ได้กำหนดให้ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริงนั้น จึงอาจจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของจำเลยที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งปวงทุกประเด็นมาหักล้างพยานโจทก์ ซึ่งในบางครั้งจำเลยไม่มีความสามารถในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้เนื่องจากไม่ทราบถึงการมีอยู่ของพยาน หรือถูกปลดออก ไล่่ออก เมื่อ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด จึงเป็นการยากที่จะเสาะหาพยานมาได้

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 6.

ปัญหาดังกล่าวจึงอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29¹¹ วรรคสอง ซึ่งวางหลักว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ซึ่งเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และเมื่อการพิจารณาพิพากษาดังกล่าวตกอยู่ที่จำเลย ในบางครั้งหากจำเลยไม่มีความสามารถในการแสวงหาข้อเท็จจริงมาได้ครบถ้วนอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมในการลงโทษจำเลยได้ ประกอบกับตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาพุทธศักราช 2559 ประพศ. 2559 ดังกล่าวมิได้บัญญัติหรือกำหนดเรื่องการพิจารณาพิพากษาและหน้าที่นำสืบของคู่ความในคดีอาญาพุทธศักราช 2559 และประพศ. 2559 ไว้เป็นการโดยชัดแจ้ง กรณีดังจึงเป็นปัญหาในเรื่องกำหนดการพิจารณาพิพากษา ซึ่งต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่ในศาลยุติธรรมซึ่งได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่าเมื่อโจทก์เป็นผู้กล่าวหา โจทก์ย่อมมีภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย

ดังนั้นแล้วเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลอาญาพุทธศักราช 2559 และประพศ. 2559 ข้างต้น เป็นไป อย่างเป็นธรรมกับจำเลยมากขึ้น และเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อย่างความเท่าเทียมกันระหว่างคู่ความ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง (มาตรา 15 และมาตรา 22) ผู้ศึกษาเห็นว่า การกำหนดให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการพิจารณาและเป็นหลักในการแสวงหาความจริงนั้น ควรกำหนดให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นแค่ส่วนหนึ่งในการแสวงหาความจริงเท่านั้นหรือใช้สำนวนดังกล่าวเป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยไม่ยึดโยงจากสำนวนดังกล่าวเป็นหลัก และต้องสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานดังกล่าวตามที่โจทก์ได้อ้างเพื่อให้ได้ความเป็นที่ยุติหรือเป็นอันสิ้นกระแสความปราศจากข้อสงสัยทั้งปวงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องอันที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมกับจำเลยมากขึ้น จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 15 วรรคสอง กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณา และรวมไว้ในสำนวน”

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, มาตรา 29.

และมาตรา 22 กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 15 วรรคสอง กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมา ศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการได้สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิจารณา และรวมไว้ในสำนวน”

และมาตรา 22 กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาความจริง และต้องสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

2.ปัญหาการกำหนดระยะเวลาในการตรวจและโต้แย้งพยานหลักฐาน (มาตรา 20 และมาตรา 21) ผู้ศึกษา เห็นว่า การกำหนดระยะเวลาในการตรวจพยาน เสนอพยาน และโต้แย้งพยานหลักฐานนั้นกระชั้นชิดและจำกัด จนเกินควร เนื่องจากคดีซึ่งเกี่ยวกับความผิดของเจ้าพนักงานนั้นส่วนใหญ่จะมีพยานเอกสารและพยานบุคคล และพยานอื่นๆที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก จึงควรกำหนดระยะเวลาในการตรวจและโต้แย้งพยานหลักฐานให้ จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนอีกทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ประกอบกับศาลก็จะได้รับฟังข้อเท็จจริงซึ่งอันจะนำมาประกอบพิจารณาคดีได้อย่างเพียงพอสมบูรณ์อีกด้วย และยังเป็นการกำหนดระยะเวลาไว้โดยชัดแจ้งในตัวบทกฎหมาย เพื่อให้จำเลย ดำเนินการตามขั้นตอนตามมาตรา 20 และมาตรา 21 ปฏิบัติตามกรอบกำหนดที่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งต่อไป จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 20 วรรคสอง กำหนดว่า “การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวัน ตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน พร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการ ได้มาซึ่งพยานดังกล่าว”

และมาตรา 20 วรรคสี่ กำหนดว่า “ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของ บุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัด ตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด”

และมาตรา 21 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น อันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับผู้ประเดิมและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างถึง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 20 วรรคสอง กำหนดว่า “การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันสอบคำให้การจำเลยหรือนัดพิจารณาครั้งแรกพร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว”

และ มาตรา 20 วรรคสี่ กำหนดว่า “ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันสอบคำให้การจำเลยหรือวันที่ศาลกำหนดและเห็นสมควร”

และ “มาตรา 21 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น อันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล พร้อมแถลงโต้แย้งพยานหลักฐาน และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับผู้ประเดิมและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง ภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่วันตรวจพยานหลักฐานนั้น”

3. ปัญหาความไม่เป็นธรรมกับจำเลยกับการพิจารณาคดี (มาตรา 20 , มาตรา 22 และ มาตรา 25) ผู้ศึกษาเห็นว่า เมื่อการพิจารณาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้กำหนดให้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี โดยศาลจะเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงหรือความจริงเป็นหลัก แม้จำเลยจะสามารถอ้างพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้แต่ก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาล และอาจถามพยานเพิ่มเติมภายหลังจากศาลถามได้แต่ก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาลเช่นกัน จึงควรกำหนดให้จำเลยสามารถอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่เป็นการถูกจำกัดสิทธิในการอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น และยังเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับทำให้จำเลยหรือทนายจำเลยสามารถสืบพยานบุคคลเพิ่มเติมต่อจากศาลได้อย่างเต็มที่โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาต อันมีแต่จะก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ความยุติธรรมทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมมากขึ้น จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 20 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเอง หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้”

และมาตรา 25 กำหนดว่า “ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 20 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคลหรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเอง หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้”

และมาตรา 25 กำหนดว่า “ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม”

4. ปัญหาการยึดถือสำนวนพนักงานอัยการเป็นหลัก ภาระการพิสูจน์ตกอยู่ที่จำเลยซึ่งไม่มีความสามารถในการแสวงหาข้อเท็จจริง (มาตรา 6 และมาตรา 22) ผู้ศึกษาเห็นว่าตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พุทธและประเพณีมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 6 ได้กำหนดให้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี ซึ่งตามหลักการระบบไต่สวนแล้วจำเลยมีภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบความบริสุทธิ์ของตน แต่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาพุทธและประเพณีมิชอบ พ.ศ.2559 มิได้บัญญัติหรือกำหนดเรื่องภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของคู่ความในคดีอาญาพุทธและประเพณีมิชอบไว้เป็นการโดยชัดแจ้ง และในบางครั้งจำเลยไม่มีความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐานหรือล่วงรู้ถึงการมีอยู่ของพยานหลักฐาน และอาจจะก่อให้เกิดปัญหาเรื่องภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบของจำเลยที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งปวงทุกประเด็นมาหักล้างพยานโจทก์ จึงควรกำหนดภาระการพิสูจน์ในคดีให้เกิดความชัดเจน และเป็นไปตามหลักวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญามิให้ถูกปฏิบัติเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว และเพื่อให้เป็นไปตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นย่อมมีภาระการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร และเพื่อเป็นการไม่ก่อให้เกิดผลร้ายในกระบวนการยุติธรรมหรือผลร้ายต่อจำเลยในกรณีที่ภาระการพิสูจน์ตกอยู่ที่จำเลย ซึ่งจำเลยไม่มีความสามารถในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 22 กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์

มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเป็น มาตรา 22 กำหนดว่า “ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาความจริง และต้องสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร และเมื่อโจทก์เป็นผู้กล่าวหา โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ต่อศาล”

เอกสารอ้างอิง

ณัฐชานนท์ บุญมา. “ปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565.

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม, [Online].available URL: <https://www.cilvektiesibugids.lv/en/rights/right-to-a-fair-trial>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559.